

**Міністерство освіти і науки України
Всеукраїнський науковий інститут селекції
Уманський національний університет садівництва
Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАНУ
Українське товариство генетиків і селекціонерів ім. М. І. Вавилова**

**МАТЕРІАЛИ ІХ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ГЕНЕТИКА І СЕЛЕКЦІЯ В
СУЧАСНОМУ АГРОКОМПЛЕКСІ»**

29–31 жовтня

Умань – 2024

Генетика і селекція в сучасному агрокомплексі. Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (29–31 жовтня 2024 р.). Умань, 2024. 164 с.

У збірнику тез висвітлено результати наукових досліджень з актуальних питань генетики і селекції в сучасному агрокомплексі.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Полторецький С. П. – д. с.-г. н., професор, академік АН ВО України (відповідальний редактор), УНУС;

Рябовол Л. О. – д. с.-г. н., професор (заступник відповідального редактора), УНУС;

Сержук О. П. – к. с.-г. н., доцент (відповідальний секретар), УНУС;

Господаренко Г. М. – д. с.-г. н., професор, УНУС;

Єщенко В. О. – д. с.-г. н., професор, УНУС;

Копитко П. Г. – д. с.-г. н., професор, УНУС;

Яценко А. О. – к. с.-г. н., професор, УНУС;

Рябовол Я. С. – д. с.-г. н., доцент, УНУС;

Любченко А. І. – к. с.-г. н., доцент, УНУС;

Новак Ж. М. – к. с.-г. н., доцент, УНУС;

Діордієва І. П. – к. с.-г. н., доцент, УНУС;

Крижанівський В. Г. – к. с.-г. н., УНУС;

Любченко І. О. – к. с.-г. н., УНУС;

Черно О. Д. – к. с.-г. н., доцент, УНУС;

Карнаух О. Б. – к. с.-г. н., доцент, УНУС;

Кравченко В. С. – к. с.-г. н., доцент, УНУС;

Третьякова С. О. – к. с.-г. н., доцент, УНУС;

Білоножко В. Я. – д. с.-г. н., професор, ЧНУ ім. Б. Хмельницького;

Кунах В. А. – д. біол. н., професор, член-кореспондент НАНУ, ІМБГ НААНУ;

Грабовий В. М. – к. біол. н., с. н. с., НДП «Софіївка» НАНУ;

Опалко А. І. – к. с.-г. н., професор, НДП «Софіївка» НАНУ;

Парій М. Ф. – к. біол. н., ВНІС.

***Рекомендовано до друку вченою радою факультету агрономії УНУС,
протокол № 4 від 26.12.2024 р.***

За достовірність опублікованих матеріалів відповідальність несуть автори.

© Уманський національний
університет садівництва,
2024.

Ми стоїмо на порозі більш глибокого і гармонійного виду екологічного сільськогосподарського виробництва, яке ставить собі за мету підтримку складної мережі біологічних взаємозв'язків, що відбуваються в умовах інтродукції, особливо в нинішній час за трансформації клімату.

ГЕНЕЗИС СОРТІВ КИЗИЛУ (*CORNUS MAS L.*) СЕЛЕКЦІЇ НБС ІМЕНІ М. М. ГРИШКА НАН УКРАЇНИ

С. В. Клименко¹, А. В. Кустовська²

¹Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України, м. Київ

²Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ
E-mail: cornusklymenko@gmail.com

Селекцією кизилу до робіт Національного ботанічного саду НАН України (НБС) в Україні не займалися, не зважаючи на давність його використання. У 60 роки минулого століття у НБС було розпочато роботу зі створення сортів на основі аналітичної і синтетичної селекції. Вперше в історії садівництва України до Державного Реєстру сортів рослин України було занесено кизил (*Cornus mas L.*), це – сорти селекції НБС, 14 з них зареєстровано. Генофонд кизилу НБС складається з близько 100 сортів, велику частину з них оцінено, розмножено, вони відомі вже в культурі і підготовлені до реєстрації. Сорти кизилу селекції НБС придатні для культивування в усіх зонах України, різні за комплексом особливостей і строками досягання, вони забезпечують одержання плодів упродовж трьох місяців – з кінця липня до кінця жовтня.

Наводимо коротку інформацію про походження сортів селекції НБС, які пройшли багаторічне випробування і оцінені як перспективні за комплексом ознак: якістю плодів, продуктивністю, стійкістю до чинників довкілля.

Сорти аналітичної селекції

Альоша. Жовтоплодий сорт кизилу, найраніший з п'яти жовтоплодих кизилів нашої колекції. Рослину було знайдено нами на пасіці в с. Муровані Курилівці Вінницької області в 1996 р. і розмножено вегетативно.

Вавиловець. Сорт відселектований серед сіянців від вільного запилення в популяції сорту Лук'янівський, перше плодоношення яких відмічено у 1985 р. Сіянець відібраний в 1988 р. У Реєстрі сортів рослин України з 2000 р.

Вишгородський (171). Сорт відселектований в 1973 р. серед сіянців від вільного запилення в популяції форми 9–15–1. Один з перших сортів, відібраних в Акліматизаційному саду ім. М.Ф. Кашенка.

Гренадер. Сорт відселектований серед сіянців від вільного запилення в популяції сорту Видубецький. Сіянець вступив в період плодоношення в 1990 р. У Реєстрі сортів рослин України з 2000 р.

Кораловий. Сорт відселектований в 1976 р. серед сіянців від вільного запилення посівів гібридного насіння. З 40 гібридних сіянців виділили 37 з червоними, 1 – з жовтими, 2 – з рожевими плодами (унікальне забарвлення).

Лук'янівський. Один з кращих сортів. Відселектований у 1975 р. серед сіянців від вільного запилення посівів 1968 р. У Реєстрі сортів рослин України з 1999 р.

Мрія Шайдарової. Сорт відселектований серед сіянців від вільного запилення сорту Пріорський в 1998 р. Насіння висіяно в 1991 р., сіянець вступив у плодоношення в 1997 р.

Нарцис. Сорт відселектований з добірної форми сіянців (насіння висіяне в 2001 р.) сорту Мрія Шайдарової у 2007 р. (стабільно плодоносить з 2012 р.).

Несподіваний. Сорт відселектований серед сіянців від вільного запилення в популяції сорту Старокиївський від посіву насіння в 1990 р. Відібраний сіянець почав плодоношення в 1999 р. і регулярно щорічно плодоносить.

Нижній. Жовтоплодий сорт з оригінальними плодами пляшкоподібної форми було знайдено на пасіці в селі Муровані Курилівці на Вінниччині у 1996 році. Розмножений у великих кількостях, широко вирощується в Україні.

Ніколка. Сорт відселектований серед сіянців від вільного запилення. Гібридне насіння висіяно в 1960 р. Сіянці вступили в плодоношення в 1967 р., елітний сіянець відібраний в 1976 р. У Реєстрі сортів рослин України з 2000 р.

Олена. Сорт відселектований серед сіянців від вільного запилення в 1975 р. Семена висіяні в 1969 р. Сіянці вступили в плодоношення в 1973 р. У Реєстрі сортів рослин України з 1999 р.

Оригінальний. Сорт відселектований серед сіянців від вільного запилення, отриманих з насіння сорту Євгенія, посіяних в 1990 році. Сіянці вступили в плодоношення в 1996 році, елітний сіянець відібраний в 1999 році.

Первенець. Сорт відселектований серед сіянців від вільного запилення, отриманих з насіння посіву 1963 р. Сіянець відібраний в 1972 р.

Пріорський. Місцевий сорт невідомого походження, знайдений в старому районі Києва Пріорка в 1992 р. В НБС розмножений вегетативно. Рослини вступили в плодоношення в 1997 р. Елітний саджанець відібраний в 1999 р.

Самофертильний. Сорт отриманий з Англії в 1995 році. Основна особливість сорту самоплідність (він не вимагає спеціального запилювача), зі рясним щорічним плодоношенням.

Семен. Сорт відібраний в 1985 р. з сіянців, привезених з с. Кизилівка (АР Крим) Бахчисарайського району в 1980 р., вступив у плодоношення в 1984 р. У Реєстрі сортів рослин України з 1999 р.

Сулія. У колекції кизилу вже понад 25 років. Сорт аналітичної селекції, відібраний з сіянців від вільного запилення. Насіння було привезено 1972 р. зі сторічного кизилового саду в селі Демуріно–Варварівка на Дніпропетровщині.

Угольок. Сорт отриманий в результаті аналітичної селекції – відібраний з сіянців від посіву насіння вільного запилення, привезених з Нікітського ботанічного саду в 1993 році.

Ювілейний Клименко. Сорт відселектований з добірної форми сіянців з насіння, отриманого в 1993 р з Болгарії (від ботаніка Майї Куртевої з Софії, Інститут ботаніки Болгарської АН). Сіянець було відібрано в 2003 р. і в тому ж році висаджено в маточник кизилу. Заплодоносив у 2001 р.

Янтарний. Сорт відселектований в 1976 р. серед сіянців від вільного запилення посіву гібридного насіння. З 40 гібридних сіянців, що вступили в плодоношення в 1982 р., він був єдиним з жовтими плодами.

Сорти синтетичної селекції

Видубецький. Сорт отриманий від схрещування в 1967 р. раніше відселектованих форм 6–3–9 х 9–15–2. Гібридне насіння висіяно в 1969 р., елітний сіянець відібраний в 1976 р. У Реєстрі сортів рослин України з 2000 р.

Володимирський. Сорт отриманий від схрещування раніше відселектованих форм 6–3–9 і 9–15–1. Гібридне насіння врожаю 1962 р. висіяно в 1963 р., початок плодоношення відмічено в 1970 р., елітний сіянець відібраний в 1975 р. У Реєстрі сортів рослин України з 1999 р.

Елегантний (147 Д). Отриманий від схрещування селекційних форм 422 х 9–15–2. Гібридне насіння врожаю 1971 р. висіяне в 1973 р., елітний сіянець відібраний в 1980 р. У Реєстрі сортів рослин України з 1999 р.

Євгенія. Сорт отриманий від схрещування в 1976 р. раніше відселектованих форм 6–3–9 х 9–3–10. Гібридне насіння висіяно в 1977 р. Сіянци вступили в плодоношення в 1986 р., елітний сіянець відібраний в 1989 р. У Реєстрі сортів рослин України з 1999 р.

Кораловий Марка. Сорт отриманий від схрещування жовтоплодого кизилу (Янтарного) і червоноплодих сортів (суміш пилку) Володимирського (9–1–1), Олени та Видубицького (9–3–10) в 1975 р. Гібридні насіння висіяно в 1976 р., елітний сіянець відібраний в 1982 р., розмножений в 1990 р. У Реєстрі сортів рослин України з 2001 р.

Костя. Сорт отриманий від схрещування в 1977 р. гібридних форм 6–1–9 і суміші пилку форм № 4 х 9–3–10, сіянець відібраний в 1981 р., висаджений на постійне місце в 1985 р., почав плодоносити в 1990 р.

Радість (Сирецький, 6–3–9). Сорт отриманий від схрещування раніше відселектованих форм Акліматизаційного саду ім. М.Ф. Кащенко 14–3–18 х 9–3–9. Гібридне насіння врожаю 1967 р. висіяне в 1969 р. Елітний сіянець відібрано в 1976 р. У Реєстрі сортів рослин України з 2000 р.

Старокіївський (№ 3). Сорт отриманий від схрещування в 1965 р. форм Акліматизаційного саду ім. М.Ф. Кащенко 9–15–2 х 6–1–9, насіння висіяне в 1966 р., сіянець відібраний в 1975 р.

Сорти соматичної селекції

Світлячок. Походження сорту – спортове відхилення від сорту Лук'янівський. Розмножений в 1981 р., елітний саджанець відібраний в 1985 р. В Реєстрі сортів рослин України з 1999 р.

Екзотичний. Походження сорту – спортове відхилення від сорту Світлячок. Розмножений в 1985 р., елітний саджанець відібраний в 1990 р. У Реєстрі сортів рослин України з 2001 р.

Пістряволистий. Спортове відхилення від сорту Семен. Розмножений у 2015 році, елітний сіянець відібрано у 2010 році. Вегетативно розмножені рослини стійко зберігають особливості мутанта: пістряве біло – зелене листя, і крупні грушеподібні червоні плоди сорту Семен.

За строками досягання сорти поділяються на ранні (Альоша, Олена, Ніколка, Ніжний, Елегантний), ранньо-середні, (Буковинський жовтий, Вишгородський, Галицький жовтий, Гренадер, Кораловий, Радість, Сластьона, Угольок) середні (Вавиловець, Володимирський, Видубецький, Євгенія, Кораловий Марка, Лук'янівський, Мрія Шайдарової, Несподіваний, Оригінальний, Первенець, Пріорський, Самофертильний, Світлячок, Старокиївський, Екзотичний, Янтарний) і пізні: Козеріг, Костя, Семен, Соколине, Сулія.

Крім зазначених сортів є ще великий потенціал гібридних форм кизилу з різноманітними біологічними, екологічними та господарськими властивостями.

ДЕКОНТАМІНАЦІЯ ЕКСПЛАНТІВ ГОРТЕНЗІЇ СОРТУ 'THE ORIGINAL'

Л. А. Колдар, Л. Л. Новак, А. В. Конопелько

Національний дендрологічний парк «Софіївка» НАН України, м. Умань
E-mail: koldar55@ukr.net

Рід гортензія (*Hydrangea* L.) об'єднує понад 80 видів (Yang et al., 2024), здебільшого листопадних, рідше вічнозелених, кущів, інколи невеликих дерев та ліан (Dirr, 2004). У США, Кореї та інших країнах, гортензія є однією з основних декоративних рослин як для відкритого, так і для закритого ґрунту (у контейнерах), а також часто використовується у флористиці (Owen et al., 2016; Kazaz et al., 2020). Види та сорти *Hydrangea* набувають все більшої популярності в декоративному садівництві, завдяки високодекоративним властивостям: суцвіттям різноманітних кольорів, форм, та розмірів.

У світі відомо понад 1000 сортів гортензій, кількість яких постійно збільшується. Одним із найчастіше використовуваних у селекційній роботі видів є гортензія великолиста – *H. macrophylla* (Thunb.) Ser. (Owen et al., 2016). Рослина-ендемік, природно росте у прибережних районах вологого помірною клімату Японії (Dirr, 2004; Morimoto et al., 2024). *H. macrophylla* вирізняється з-поміж інших видів великими листками, що підсилюють декоративність рослин, та можливістю зміни забарвлення квіток від рожевих